

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

PREVENTIVNÍ KOMPETENCE U STUDENTŮ PEDAGOGICKÝCH ŠKOL

Marie Macková¹

Úvod

Škola jako sociální instituce má stanovené výchovné cíle a školní prostředí je nejčastěji sledováno z hlediska cílevědomého výchovně vzdělávacího působení. Jedním z úkolů v rámci celkového působení na žáky je i prevence. Dle Pedagogického slovníku představuje výraz prevence „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 178). Za prevenci a preventivní činnost, lze považovat vše, co předchází nežádoucímu chování a pokouší se mu zamezit nebo jej alespoň minimalizovat. Prevenci a preventivní programy členíme dle konkrétního zaměření a zacílení nápravy rizikového chování. Rizikové chování chápeme a vnímáme, jako chování, které je v nějakém směru v rozporu s určitými a zažitými pravidly chování nebo očekávanými vzorci chování. Při realizaci preventivních programů jsou školy zaměřeny především na prevenci primární a prevenci sekundární čili předcházení delikventnímu jednání u celé populaci dětí (Matoušek, Matoušková, 2011). Vojtová (2009) uvádí, že preventivní programy, jako samostatnou součást preventivních opatření, řadíme do druhého stupně primární prevence, který zahrnuje univerzální postupy a nácvik chování při řešení problémových situací. Jejich prezentace je realizována ve školách hlavního proudu formou cílených přednášek k daným aktuálním problémovým tématům, video nahrávek (využití možností nástrojů výpočetní techniky), diskusí, vyhodnocováním efektivity zpětnou vazbou.

Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti. Jedná se o oblast zabývající se prevencí v následujících oblastech:

- a) agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie;
- b) záškoláctví;

¹ Docent, PhDr, Vysoká škola sociálně správní, Havířov.

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

- c) závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling;
- d) rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;
- e) spektrum poruch příjmu potravy;
- f) negativní působení sekt;
- g) sexuální rizikové chování.

Preventivní programy mají zabránit výskytu rizikového chování v daných oblastech, nebo co nejvíce omezit škody působené jejich výskytem mezi žáky. Cílem výchovně vzdělávací prevence na školách a ve školských zařízeních je, aby jednotliví adresáti preventivní činnosti, tzn. žáci, děti a mladiství se rozvíjeli harmonickým a všeobecně zdravým způsobem, aby byly eliminovány nebo alespoň maximálně minimalizovány sociálně patologické jevy, které na ně v rámci jejich vývoje působí. Za předpoklad úspěšné prevence, lze považovat její včasné naplánování, resp. aplikování a její časovou dlouhodobost. Adresáti by měli být s touto prevencí seznamováni co nejdříve. Dále je pak důležité, aby preventivní programy měly ucelenou formu a probíhaly systematicky. S aplikací prevence souvisí taktéž otázka personifikace prevence, tzn. fundovanost jednotlivých učitelů nebo osob uvádějících prevenci do reálného života. A právě preventivní kompetence u studentů pedagogických škol sleduje tato studie.

Cíl

Zjistit, jaké mají znalosti studenti oboru pedagogika preventivní kompetence mezi studenty oboru pedagogika

Metodika a charakteristika souboru

Výzkum byl proveden za pomoci kvantitativního výzkumného designu. Výzkumný vzorek tvořilo 100 studentů učitelských oborů, 93 žen a 7 mužů. Položky týkající se všeobecné identifikace respondentů byly zaměřeny na pohlaví, věk, stupeň studia a obor. Nejčastější věkovou kategorií byli respondenti ve věkové kategorii do 25 let a převažovali studenti prvního, tedy bakalářského stupně studia.

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

Jednotlivé charakteristiky vzorku respondentů jsou uvedeny v relativní (n) a absolutní (%) četnosti v tabulkách 1-3.

Tabulka 1 – charakteristika vzorku respondentů z hlediska pohlaví

Pohlaví	n	%
Žena	93	93
Muž	7	7

Tabulka 2 – charakteristika vzorku respondentů z hlediska věku

Věk	n	%
do 25 let	83	83
26 - 35 let	13	13
36 - 45 let	2	2
46 – 55 let	1	1
56 a více let	1	1

Tabulka 3 – charakteristika vzorku respondentů z hlediska stupně studia

Stupeň studia	n	%
I. stupeň (bakalářský)	84	84

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

II. stupeň (magisterský)

16

16

Sběr dat

Sběr dat byl realizován za pomoci elektronické formy dotazníku ve třech příhraničních městech – v Havířově, Ostravě a Olomouci. Jednalo se o dotazníky vlastní konstrukce. Dotazníky byly přeloženy z polského jazyka a prošly dvojí kontrolou. Napřed byly přeloženy z polského jazyka do českého a posléze byly přeloženy z českého jazyka do polského, aby byla jistota, že zůstal zachován jejich původní význam. Dotazníky byly distribuovány přes studijní oddělení jednotlivých škol v průběhu prosince 2018 až ledna 2019. Celkem bylo navraceno 155 dotazníků, z nichž byly vyřazeny dotazníky neúplně vyplněné nebo dotazníky, které byly vyplněny studenty nepedagogických oborů. Výsledky tedy byly zpracovány ze 100 plně vyplněných dotazníků, jež splňovaly zároveň kritéria výzkumu – student pedagogického oboru.

Vlastní dotazník byl rozdělen na 4 části. První část byla zaměřena na oblast znalostí a vědomostí ve zkoumané problematice preventivních kompetencí, druhá část byla zaměřena na oblast praktických dovedností ve zkoumané problematice preventivních kompetencí a třetí část na vlastní preventivní intervence. Závěrečná část zjišťovala základní demografické údaje. V dotazníku byla využita Likertova škála 1 – 5, kdy v prvních dvou částech platilo (1 – velmi malé, 2 – malé, 3 – střední, 4 – vysoké a 5 – velmi vysoké) znalosti a vědomosti/praktické dovednosti a ve třetí části platilo (1 – zcela nesouhlasím, 2 – nesouhlasím, 3 – nevím, 4 – souhlasím a 5 – zcela souhlasím) s uvedeným tvrzením.

Analýza dat

Na statistické zpracování dat byl využit program STATISTICA, verze 13.3. Na vyjádření vztahu mezi vybranými položkami dotazníku byl využit Chí kvadrát test na hladině významnosti 5 %.

Výsledky

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

Na základě získaných dat můžeme konstatovat, že oblast znalostí a vědomostí ve zkoumané problematice preventivních kompetencí byla nejčastěji respondenty hodnocena číslicí tři, což znamená, že oslovení studenti subjektivně hodnotí své znalosti a vědomosti jako střední. Nejlépe hodnotí své znalosti a vědomosti v následujících třech sledovaných oblastech: předškolní pedagogika (47 % respondentů) uvedlo, že subjektivně hodnotí své znalosti v této oblasti jako vysoké a velmi vysoké, dále sociální pedagogika (41 % respondentů) uvedlo, že subjektivně hodnotí své znalosti v této oblasti jako vysoké a velmi vysoké a konečně na třetím místě byly znalosti ze sociologie rodiny, kde uvedlo 37 % respondentů, že subjektivně hodnotí své znalosti a vědomosti jako vysoké a velmi vysoké. Naopak nejhůře hodnotí své znalosti a vědomosti v následujících třech oblastech: právní základy profylaxe (63 % respondentů) hodnotí subjektivně své znalosti a vědomosti v této oblasti jako malé a velmi malé, dále strategie profylaktických opatření (51 % respondentů) uvedlo, že subjektivně hodnotí své znalosti v této oblasti jako malé a velmi malé a konečně na třetím místě byly shodně nejhůře hodnoceny znalosti a vědomosti ve dvou oblastech – v oblasti resocializační pedagogiky a výzkumu rizikového chování. Zde u obou oblastí uvedlo 48 % respondentů, že subjektivně hodnotí své znalosti a vědomosti jako malé a velmi malé.

Druhá část dotazníku byla zaměřena na oblast praktických dovedností. Zde již hodnocení jednotlivých odpovědí nebylo tak jednotné, jako u předchozí části dotazníku, nicméně převážná část položek byla respondenty hodnocena číslicí dvě, což znamená, že oslovení studenti subjektivně hodnotí své praktické dovednosti jako malé. Nejlépe subjektivně hodnotí své praktické dovednosti v následujících oblastech: spolupráce (59 % respondentů) uvedlo, že subjektivně hodnotí své praktické dovednosti v této oblasti jako vysoké a velmi vysoké, dále shodně (52 % respondentů) v oblasti vytváření pozitivních vztahů s ostatními a v oblasti empatie subjektivně hodnotí své praktické dovednosti jako vysoké a velmi vysoké. Konečně na třetím místě hodnotí své znalosti jako vysoké a velmi vysoké (51 % respondentů) v oblasti rozpoznávání vlastních emocionálních stavů. Naopak nejhůře hodnotí své praktické dovednosti v oblastech týkajících se vlastních profylaktických programů. 60 % respondentů subjektivně hodnotí své praktické dovednosti v oblasti monitorování a hodnocení profylaktických programů jako nízké a velmi nízké. V oblasti provádění profylaktických programů hodnotí subjektivně své praktické dovednosti jako nízké a velmi nízké 59 %

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

respondentů. Konečně na třetím místě subjektivně hodnotí své praktické dovednosti jako nízké a velmi nízké 58 % respondentů v oblasti tvorba profylaktických programů.

Třetí část dotazníku mapovala názory respondentů na vlastní preventivní intervence. Oslovení respondenti uvedli, že preventivní programy by měly být zaměřeny na rozvoj talentů u dětí (68 % respondentů), na tvorbu pozitivního sociálního klimatu ve škole (67 % respondentů) a 65 % respondentů uvedlo, že by preventivní programy měly být zaměřeny na rozvoj sportovně- turistických aktivit a současně na posilování sebeúcty dítěte nebo žáka.

78 % respondentů uvedlo, že preventivní programy by měly být interaktivní a aktivizující (77 % respondentů). Pouze 47 % respondentů souhlasí s klasickou formou preventivních programů.

Preventivní programy by měly dle respondentů provádět zejména odborní terapeuti v jednotlivých oblastech prevence (77 % respondentů), externí pracovníci (57 % respondentů) a nestátní a neziskové organizace (59 % respondentů). Dále učitelé (53 % respondentů), vedoucí mládeže (48 % respondentů), proškolení vrstevníci (46 % respondentů), dobrovolníci/mentori (45 %), policisté (33 % respondentů) a rodiče (29 % respondentů).

61 % respondentů se domnívá, že by preventivní programy měly být prováděny systematicky a měly by být prováděny jako součást různých happeningů, společenských akcí a podobně (56 % respondentů). Jako součást školního vyučování by je zařadilo 48 % respondentů a 46 % respondentů by je zařadilo spíše mimo školní vyučování. Pouze 38 % respondentů by tyto programy zařadilo jako součást výuky předmětů typu český jazyk, přírodopis, tělesná výchova atd.

49 % respondentů by programy monitorovalo a 41 % respondentů i hodnotilo.

V rámci korelační statistiky nebyly potvrzeny žádné statisticky významné závislosti mezi jednotlivými položkami z prvních tří částí dotazníku a demografickými údaji.

Limity studie

Limitem studie byl malý vzorek výzkumného souboru. Z aspektu zevšeobecnění výsledků na celou česko – polskou příhraniční oblast by uvedené nedostatky výběru řešila realizace

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice

výzkumu na větším výzkumném souboru. Náš výzkum lze tedy považovat za parciální a může být východiskem pro další realizaci kvantitativních výzkumů s obdobnou metodikou.

Závěr

Předložená studie zjistila, že studenti pedagogických fakult lépe hodnotí své teoretické znalosti ohledně preventivních programů, než praktické dovednosti. Zajímavé je, že v rámci preventivních programů si studenti představují spíše osobnostní rozvoj dětí/studentů a působení na sociální klima ve třídě, což koresponduje s prevencí v oblasti šikany. Ostatní oblasti prevence nevnímají jako až tak důležité. Preventivní programy by podle oslovených studentů měly spíše provádět odborníci z praxe. Rodiče by do těchto preventivních programů zapojovali nejméně.

Výsledky tak svým způsobem zrcadlí jednak velký problém dnešní doby (špatné mezilidské vztahy a potřebu pracovat na jejich zlepšení), dále přílišné zaměření vysokých škol na předávání především teoretických znalostí a v neposlední řadě poukazuje i na skutečnost, že současní pedagogové jen velmi obtížně nalézají cestu ke spolupráci s rodiči, protože rodiče velmi vnímají školu a učitele spíše jako konkurenci než spojence, který má s rodiči jeden společný cíl a to osobnostní rozvoj jejich dětí.

Literatura

Matoušek, O. a Matoušková, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. , aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

Průcha, J., Walterová, E. a Mareš, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

Vojtová, V. *Kapitoly z etopedie I.* 2., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4573-6.

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz ze środków budżetu państwa.
Przekraczamy granice